

حقیقت شب قدر

شب قدر یکی از مفاهیمی است که هم در قرآن کریم ذکرش به میان آمده است و هم در روایت، توضیحاتی در باره آن داده شده است. شب قدر را بیشتر در حوزه ادعیه و مناسکی می شناسیم که باید در آن روز دست به دعا برداشت و از خدواند متعال طلب رحمت و مغفرت کرد.

این معنا درست است و البته کار بسیار شایسته و این شاء... تعالی مورد قبول و رضایت حق تعالی است. اما این نوشتار به دنبال توضیح در حوزه مناسکی و روشی و یا حتی به دنبال تفسیر برخی معانی و مفاهیم وارد شده برای آن شب ها نیست؛ بلکه در این مجال به دنبال کشف حقیقت شب قدر هستیم که بدانیم این شب چه خصوصیت و ویژگی ای دارد که خدای تعالی آن را از هزار ماه برتر دانسته و امور جمیع موجودات را رقم می زند و همچنین بنا دارد نشان دهد که قدر در قرآن کریم چیست که در شب قدر آن را بتوانیم درک کنیم.

بر اساس تحلیلی از گزارش قرآنی، شب قدر نیز از شب هایی است که قبل از اسلام و ظهور پیامبر گرامی^(ص) نیز وجود داشته است. چنان که فرمود: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ» (دخان/۲) ما قرآن را در شبی که مبارک است نازل کردیم. پس چون شبی که مبارک است وجود داشته و قرآن که متأخر از آن شب است، در آن شب نازل شده است. معلوم می شود شب مبارکی که قرآن بیان کرده. همان شب قدر است. که مقدم بر نزول قرآن است که در آن شب قرآن بر پیامبر اکرم^(ص) نازل شده است. به عبارت دیگر شب قدر ظرف برای تحقق نزول قرآن در آن شب است. اما چرا این شب قدر، شب مبارک است؟ یکی از ویژگی هایی که موجب شرافت و مبارک بودن یک زمان و وقت می شود، آن است که تقدّم وجودی بر جمیع موجودات و حوادث را دربرداشته باشد. خدای تعالی در آیه شریفه می فرماید: «وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ قَدْرًا» (تقدیراً، (فرقان/۲) تقدیر موجودات و برای موجودات همراه با خلقت و هستی شان بوده است؛ یعنی از همان نخستین لحظات هستی، هر چیزی تقدیر همه موجودات همراهشان بوده است. پس وقتی تقدیر همراه با موجودات است و موجودات همه در یک زمان خاص خود محقق می شوند، بنابراین باید برای همه موجودات زمانی باشد که دائماً تقدیر آنان صورت بگیرد. پس آیا همواره یک شب ثابت برای همه خلائق وجود دارد؟ در حالی که شب قدر که یکی از شب های ماه مبارک رمضان است، در هر سال به طور گردشی شبی متفاوت خواهد بود و یا مردم هر کشوری بر اساس افاق خودشان شب قدرشان متفاوت با دیگر افراد در افق دیگر است. پاسخ این است که شب قدر یک عنوان کلی است که وقتی شب خاص در ماه مبارک رمضان برسد، همان شب قدر خواهد بود. مانند مفهوم انسان که هر شخصی مشخصات انسانی را دارا باشد به او انسان گفته می شود و وقتی مفهوم شب گفته می شود، در هر کشوری متناسب با افاق خودشان وقتی خورشید غروب کند، شب در آن کشور محقق می شود. پس شب قدر یک مفهوم سلبی است که در هر کجا مثلاً شب ۲۳ ماه مبارک رمضان فرا برسد، همان شب قدر خواهد بود.

در شب قدر چه اتفاقی می افتد؟ در شب قدر برای هر موجودی مقدارش متعین می شود؛ یعنی رزق و روزی هر شخصی به قدر ظرفیتش برای او متعین می شود که در چه زمانی به او تعلق بگیرد. خداوند در آیه شریفه می فرماید: «اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ» (عد/۲۶) خدای تعالی است که رزق هر موجودی را اراده کند گسترش داده و مقدر می کند. یعنی وقتی رزق و روزی هر کسی را گسترش داد آن را نیز بار آن مقدر نیز می کند. تقدیرات الهی برای موجودات بر اساس ظرفیتی است که هر موجودی دارد، مثلاً یک کودک رزقش بر اساس ظرفیتش به او تعلق می گیرد و موجودات برتر روزی شان مبتنی بر ظرفیتشان است. شب قدر بر اساس ظرفیت هر فردی به او روزی داده می شود، برای درک شب قدر و درخواست مقدرات الهی، باید دعا برای بالا بردن ظرفیت وجودی مان باشد تا از این راه بتوانیم روزی مبتنی بر ظرفیت وجودی مان را طلب کرده و خدای تعالی مقدارش را برایمان افزون نمی آید. این واقعیت را در آیه شریفه الهی که فرمودند: «أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا» (یعد/۱۷) آبی که از آسمان نازل می شود در مسیر خودش به اندازه ای که مسیر دارد جاری می شود، مثلاً در یک جوی باریک به اندازه خودش و در یک برکه به قدر خودش و در یک رودخانه بزرگ به قدر بزرگی خود آب باران جاری می شود، یعنی اگر مسیر جریان آب هر چه وسیع تر باشد، آب باران بیشتر در آن جای می گیرد و در آن بیشتر جاری می شود. در یک لیوان آب به قدر ظرفیت آن لیوان آب جای می گیرد و در یک کوزه به قدر خودش و در یک بشکه به قدر خودش. پس هر چه ظرف وسیع تر و بزرگ تر باشد، آب در آن بیشتر جای خواهد گرفت. بنابراین برای درک شب قدر باید ظرفیت خود را بالا برد و دعاهایمان باید برای کسب ظرفیت بالا باشد، ظرفیت بالا برود مقدرات نیز بیشتر خواهد شد، این شاء... تبارک و تعالی.

بردار و بخوان

آموزه هایی از دعای ابوحمزه ثمالی

دعای اَبوحَمْزَه ثَمَالی دعایی از امام سجاد^(ع) است؛ این دعا شامل صفات خداوند، اسم اعظم و همچنین دربردارنده مفاهیمی مانند چیستی و چگونگی نیکی، دشواری های قبر و قیامت، سنگینی بار گناهان و لزوم اطاعت و پیروی از پیامبر اکرم^(ص) و خاندان معصومش است. در این دعا راه های تضرع به درگاه خداوند، توبه و راه و رسم پرهیزگاری بیان شده است. این دعا که با جمله «اَللّٰهُ لَا تُؤْذِنِيْ بِقُوَّتَيْكَ» آغاز و به جمله «وَرْضَنِ مِّنَ الْعِشِيِّ مِمَّا قَسَمْتُ لِيْ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ» ختم می شود، مشتمل بر معانی بلند و الفاظ فصیح و تعابیر بدیع است. این دعا را ابوحمزه ثمالی از امام سجاد^(ع) نقل کرده و به همین دلیل به این نام مشهور شده است. دعای ابوحمزه بیشتر در سحرهای ماه رمضان خوانده می شود. شرح های متعددی بر این دعا نوشته شده است که از جمله می توان به شرح شیخ محمدابراهیم سبزواری، شرح ملامحمدتقی هروی اصفهانی و شرح آیت... جوادی آملی اشاره کرد.

کتاب آموزه هایی از دعای ابوحمزه ثمالی، نوشته محمدحسین امین و ناشر آن صداوسیماى جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش های اسلامی است. این اثر به زبان فارسی در یک جلد تنظیم شده و در مقدمه آن، نویسنده کتاب، توضیحات مختصری را بیان کرده است. کتاب همچنین شامل پنج بخش است و در آخر کتاب نامه کتاب ذکر شده است .

فصل اول: کلیات؛

فصل دوم: ویژگی های انسان الهی؛

فصل سوم: ارتباط انسان با خدا؛

فصل چهارم: موانع ارتباط انسان با خدا؛

فصل پنجم: نگاهی به معاد؛

آیت... جوادی آملی درباره این دعا معتقد است این دعای نورانی، بخش های گوناگون و جمله های متعددی دارد که همه در یک سطح نیستند، زیرا همه دعا کنندگان در یک سطح نیستند، برخی مشکل دارند، برخی در مرحله رجاء مشکل دارند و برخی دیگر، دچار مشکلات دیگری شده اند که این دعا جامع، برای همگان سودمند است. البته بحث های محوری این دعا همان مسئله توحید است که درخلال این مسائل بازگو می شود. وی همچنین معتقد است اگرچه در طلیعه و آغاز این دعا «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ» قرار ندارد، این دعا با نام خدا و کلمه «الهی، شروع شده است، بنابراین چون با نام خدا شروع شده است، مشمول آن احادیثی نخواهد بود که مضمون آن این است که «هر کاری به نام خدا شروع نشده است، ابتر و بی نتیجه است.»

اشنبه
۱۲ فروردین ۱۴۰۲
۱۸ رمضان ۱۴۴۴
شماره ۳۱۴

۱۴

نجات در سایه

تمسک به قرآن و عترت

توصیه هایی برای اعمال شب قدر

حمیده خلیل زاده | توی حساب و کتاب آسمان یک سال شده است. یک سال از شب هایی که رفته ایم مهمان خدا بوده ایم. گذشته است. یک سال از شب هایی که در خانه خدا را زده ایم و سلامش کرده ایم و درباره گذشته و آینده مان گپ زده ایم، گذشته و دوباره ر سیده ایم سر خط! ر سیده ایم سر خط و حالا دوباره و قتش شده است که برویم در خانه خدا. دوباره بعد از یک سال آمده ایم دل به دلش بدهیم و گل بگوییم و گل بشنویم. چهارتا حرف حساب هم این بین ردوبدل کنیم. چهارتا حرف حساب که به قدوقواره مان اضافه کند و برای مارا تن بعدی ما را آماده کند و بسازد. خدا را چه دیده ای، شاید در گپ و گفت شب های قدر امسالمان نسخه همه عمرمان را پیچیدیم. در ادامه، اعمال این شب ها و توصیه هایی را برای انجام بهتر شان با هم مرور می کنیم.

احیا در مسجد

بررسی سیره معصومان^(ع) نشانگر آن است که آن بزرگواران در چنین شب هایی به حضور در مساجد توصیه کرده و خود نیز در مساجد بوده اند. آن بزرگواران احیای شب قدر را درون مسجد می گذراندند و با عمل، به پیروان خویش حضور در مساجد، به ویژه در چنین شب های بابرکتی را تعلیم می کردند. چنان که رسول خدا^(ص) حتی در شب های بارانی، در حالی که مسجد مدینه سقف نداشت، عبادت و شب زنده داری را در این محل ترک نمی کردند.

اعتکاف در مسجد

اعتکاف در دهه آخر ماه مبارک رمضان استحباب ویژه ای دارد. معتکفان در طول این دهه در مسجد جامع حضور یافته و تا آخر ماه از این مکان مقدس خارج نمی شوند. حضور رسول خدا^(ص) در دهه سوم ماه مبارک رمضان در مسجد نیز نشان از اهمیت حضور در چنین مکان مقدسی است. محمد بن یوسف الصالحی الشامی (م ۹۴۲) در کتاب (سبل الهدی، ج ۸، ص ۴۳۹) این مورد را آورده است و این امر دارای سندی تاریخی ست.

همچنین «یحیی بن رزین، نقل می کند که امام صادق^(ع) بیماری شدیدی داشتند، اما [با همان حال] دستور دادند که ایشان را به مسجد پیامبر^(ص) ببرند و حضرت تا صبح روز بیست و سوم ماه رمضان در آنجا باقی ماندند». (امالی، شیخ طوسی، انتشارات دارالتفاه، قم، ۱۴۱۴ق. ص ۲۷۶)

توبه با توسل به قرآن

آیت... مکارم شیرازی درباره اعمال شب قدر بیان کرده اند: «اهمیت شب قدر بیشتر از هزاران ماه است، لذا یکی از اعمال شب قدر خواندن دو سوره عنکبوت و روم است. زیرا مطالب مربوط به توحید و توبه به سوسی خدا در سراسر این دو سوره وجود دارد و اگر برنامه های این دو سوره را در زندگی اجرا کنیم، برای عمر ما کافی است و باید از فرصت شب های قدر استفاده کنیم و از گناهان کوچک و بزرگ خود توبه کنیم.»

مطالعه سیره ائمه^(ع) و احادیث آن بزرگواران

آیت... حق شناس درباره اعمال شب قدر گفته اند: «در روایت وارد شده است که هر شخصی این دو شب نوزدهم و بیست و یکم احیا را به مذاکره علمی بگذراند، هر یک ساعت، ثواب یک احیای تام و تمام را دربردارد. مذاکره علم همین است، همین «قال الصادق» و «قال الباقر» است. اگر بخواهید از امیرمؤمنان^(ع) تبعیت کنید، باید به این نکات توجه بفرمایید.»

تجدید عهد با ولی امر

آیت... صافی گلپایگانی درباره اعمال شب قدر گفته اند: از جمله وظایف مهم در این شب ها، تجدید عهد با ولی امر، حضرت بقیّه...^(ع) و خواندن دعای معروف: «اللهم کن لولیک...» می باشد؛ زیرا شب قدر به آن حضرت تعلق خاص دارد و در آن شب ملائکه بر آن بزرگوار نازل می شوند و تمسک به قرآن، عترت و کتاب مبین و امام مبین هم اقتضا دارد که در شب قدر، مؤمنان به ثقلین قرآن مجید و آخرین امام عدالت گستر و بقیه عترت هادیه و مصداق حقیقی «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اسْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا» یعنی به حضرت حجه بن الحسن العسکری روحی و ارواح العالمین له الفدا تمسک کرده و بدانند که به تصریح اخبار متواتره ثقلین، امن و نجات از ضلالت و گمراهی، فقط در سایه تمسک به قرآن و عترت حاصل می شود و برای نجات از این همه انحرافات و سرگردانی های گوناگون، راهی جز توسل و تمسک به هدایت «قرآن و عترت» نیست. در پایان به این مهم توجه داشته باشید که حالات معنوی نمازگزاران و روزه داران به یک اندازه نیست، چنانکه امیرمؤمنان^(ع) در نهج البلاغه، حکمت ۱۹۷ می فرماید: «إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ لَتَمَلُّ كَمَا تَمَلُّ الْأَبْدَانُ» به درستی که دل ها همانند تن ها خسته می شوند،

آشنایی با اعمال شب قدر

اعمال شب های قدر را می توان به دو دسته تقسیم کرد. یک قسم اعمالی هستند که در هر سه شب مشترک هستند و قسم دوم اعمالی هستند که مخصوص به هر کدام از شب ها توصیه شده اند. اعمال مشترک شب های قدر به شرح زیر است:

اعمال مشترک شب قدر

غسل کردن؛ علامه مجلسی

توصیه کرده اند که غسل این شبها را مقارن غروب آفتاب انجام دهید و بهتر است نماز شام را با غسل بخوانید.

این شبها را احیا بدارید

قرآن بر سر گرفتن

زیارت امام حسین^(ع)

گفتن ذکر و صلوات

خواندن دعای جوشن کبیر

خواندن دعای «الهم انی امسیت ...»

خواندن صد رکعت نماز:

«در رکعت نماز بخوانید که فضیلت بسیار دارد و بهتر است که در هر رکعت بعد از حمد مرتبه توحید بخوانید.

اعمال مخصوص شب نوزدهم

«در مرتبه بگویید «استغفرالله ربی و اتوبه الیه»

«در مرتبه بگویید: «اللهم العن قتله امیرالمؤمنین»

دعای «یا ذالذی کان...» را بخوانید.

خواندن دو رکعت نماز:

در هر رکعت بعد از حمد هفت مرتبه توحید بخوانید و بعد از

پایان نماز هفتاد مرتبه بگویید:

استغفرالله ربی و اتوب الیه